

ховного чи медичного характеру. В таких ситуаціях прокурор також реалізує свою обвинувальну функцію, проте в інших формах, зокрема, вирішуючи питання про припинення обвинувальної діяльності стосовно підозрюваного (при закритті кримінального провадження) або ініціюючи його вирішення перед судом (при поданні до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності).

Та обставина, що всі вказані ситуації одночасно є формами закінчення досудового розслідування, дозволяє зробити висновок, що елементом засади змагального виступає повноваження прокурора приймати рішення про закінчення досудового розслідування. В одних випадках це здійснюється для продовження обвинувальної функції стосовно особи у судовому кримінальному провадженні, а в інших – для її припинення. Наділення такими повноваженнями саме прокурора є логічним і виправданим з огляду на визначення даного суб'єкта як основного носія обвинувальної функції. З цієї точки зору відповідні повноваження слідчого щодо прийняття рішення про закриття кримінального провадження з певних підстав слід вважати факультативними і додатковими до повноважень прокурора як суб'єкта, уповноваженого приймати рішення про закінчення досудового розслідування.

Підводячи підсумок, можна запропонувати доповнити наведене у ст. 22 КПК України визначення ролі прокурора у реалізації засади змагальності вказівкою на його повноваження приймати рішення про закінчення досудового розслідування в одній із передбачених КПК України форм за наявності відповідних підстав.

Петрова А. С.,

аспірантка кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ЩОДО КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

В процесі розбудови правової держави, одним з її найбільш важливих критеріїв є створення чесної, прозорої та ефективної судової влади. Наразі назріла суттєва необхідність докорінних змін судової системи та реформування окремих її інститутів. Особлива увага приділена питанням очищення судової влади, відновлення довіри громадян до неї та боротьби з корупцією. Ці питання нерозривно пов'язані з проведенням грамотної кадрової політики, а саме ретельної перевірки кандидатів на заняття посади судді.

Сьогодні, в епоху компютеризації, під час прийняття осіб на посади, використовується сучасна техніка, яка спрощує етап подачі документів (в електронному вигляді), проведення співбесід (Skype конференція), а також забезпечує прозорість відбору кандидатів (спостереження в режимі on-line за кандидатами під час тестування, наприклад в реформуванні органів прокуратури від 20 липня 2015 року). Останнім часом і використання поліграфа дедалі частіше стає популярним при перевірці кандидатів на державну службу, наприклад до Національної поліції (ч. 2 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII).

Під час проходження конкурсного відбору на посаду судді в Україні не використовується поліграф, але, наприклад в Республіці Молдова це є обов'язковим.

Поліграф (грецькою *poli* – багато, *graphos* – пишу) – багатоканальний психофізіологічний пристрій, призначений для реєстрації та запису у реальному часі показників емоційної напруги, що виникає у відповідь на інформацію у вигляді слів, словосполучень, малюнків, фотокарток. Як зауважує відомий психофізіолог Дж. Хессета, з технічної точки зору реєструвати можливо найрізноманітніші реакції на стимули, однак поступово «поліграфами» стали називати прилади, що використовуються, насамперед, з метою «детекції брехні». Основними фізіологічними показниками, які реєструються поліграфами, є: ритм дихання, інтенсивність потовиділення, рівень кров'яного тиску. Деякі детектори здатні порівнювати напругу голосових зв'язок, фіксувати розширення капілярів, реакцію зіниць очей тощо. Сам прилад виступає тільки реєстратором об'єктивних параметрів, а їх суб'єктивну інтерпретацію здатний виконати тільки фахівець – поліграфолог, який і проводить відповідне «інтерв'ювання» за спеціальними методиками з урахуванням обставин справи. Поліграфолог порівнює імпульси, зафіксовані детектором в стані психофізіологічного спокою, з тими, які спостерігалися при адресації критичних питань чи пред'явленні об'єктів, пов'язаних із протиправними діями особи. Під «імпульсами» розуміють зміни діяльності вегетативної нервової системи (ВНС) хоча цей механізм запису може відображати зміни і будь-якої іншої діяльності. Зазвичай до випробовуваного прикріплюють чотири датчики: двома пневматичними ремнями обв'язують груди і живіт для фіксації змін глибини і швидкості дихання; апарат для виміру тиску обертають довкола передпліччя для точнішої фіксації діяльності серця; четвертий датчик, що відзначає зміни в потовиділенні, прикріплюють металевими електродами до пальців. Апарат фіксує коливання тиску, частоту дихання, мигання, скорочення серцевого м'яза, електричну активність шкіри, активність головного мозку, мимовільні рухи рук і ніг. Проте подібні зміни ВНС можуть бути викликані не лише недостовірними свідченнями, а й стресом, який отримує особа, піддана подібній процедурі.

Це призвело до полеміки, яка точиться багато років між вченими у різних галузях науки.

Англосаксонське право допускає використання інформації, отриманої за допомогою поліграфа як доказів по справі так і при перевірці державних службовців чи корпоративних працівників під час службових розслідувань або при прийнятті їх на роботу.

В країнах романо-германського права ставлення до поліграфа є досить неоднозначним. В той час, як, скажімо, в Німеччині, забороняється використання детектора брехні, в Росії його використовують при розслідуванні кримінальних проваджень (інструкція «Про порядок застосування поліграфа при опитуванні громадян», затверджена Генеральною прокуратурою, ФСБ і МВС).

Негативне ставлення багатьох фахівців на теренах колишнього Радянського Союзу до здобуття інформації шляхом використання лай-детектора пояснюється кількома мотивами.

По-перше, на жаль, поліграф не виявляє брехню, а лише, як вже говорилося вище, фіксує зміни ВНС, які не обов'язково викликані необхідністю казати не правду, а можуть бути результатом стресу, нервування, приймання ліків, вагітності тощо.

По-друге, реакції організму особи, яку інтерв'юють, відображають неістинність фактів, а ставлення випробовуваного до них, тобто його впевненість в їхній правдивості чи помилковості.

По-третє, оскільки дані, отримані за допомогою поліграфа, можуть інтерпретуватися вельми широко, то у випадках, коли експерт має упередження по відношенню до тестованого, існує небезпека помилкового висновку. Помилки можливі й при недостатній досвідченості тих, хто проводить перевірку. Крім того, на законодавчому рівні в Україні не визначено, хто має право бути поліграфологом.

По-четверте, існує теоретична можливість того, що особа, яку перевіряють, має настільки міцну нервову систему, що зможе контролювати зміни ВНС, що призведе до помилковості результатів.

Проте, не зважаючи на недоліки використання поліграфа має значну кількість переваг. Про це свідчать і статистичні дані: лай-детектори використовуються не лише у державних структурах, а й багатьма працедавцями вітчизняних та закордонних підприємств більш ніж у 65 країнах, що становить близько 25% країн світу. В деяких з них, наприклад в Японії, Канаді, Ізраїлі, Південній Кореї, Польщі, Туреччині, докази, одержані за допомогою перевірки на поліграфі, можуть бути представлені і враховуватися в суді. У США щорічно проводиться декілька мільйонів таких перевірок, а для багатьох категорій держслужбовців вони є обов'язковими. У Європі в середньому кожний четвертий співробітник будь-якої компанії одурює свого працедавця, тому використання поліграфа є для них регулярною практикою.

Також виділяють основні причини використання поліграфа при доборі кандидатів на роботу:

- забезпечує об'єктивну і швидку оцінку достовірності повідомленої кандидатом інформації, його потенційної благонадійності і лояльності;
- дозволяє виявляти приховані ознаки досконалих або підготовлених зловживань, інших чинників, що впливають на благонадійність співробітників.

Можливість системного використання поліграфа при доборі кандидатів на посади обговорюються в усьому світі до теперішнього часу, і Україна не є виключенням. Застосування поліграфа в Україні засновано на принципах, що прийняті в інших країнах і не суперечать українському законодавству:

- принцип добровільності ухвалення рішення на проходження дослідження від самого кандидата;
- попереднє ознайомлення із змістом тем або питань кандидата на процедуру;
- право опитуваного у будь-який момент перервати процедуру.

Отже, принципом застосування поліграфа в Україні можна вважати ч. 3 ст. 28 Конституції, яка встановлює, що жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам. Використання поліграфа підпадає як раз під формулювання «інші дослідди».

Аналізуючи міжнародний досвід та думки науковців, можна зробити висновок, що використання поліграфа при конкурсному відборі осіб на посаду судді можливо, але лише після врегулювання певних умов на законодавчому рівні: отримання письмової згоди опитуваної особи на використання в його відношенні детектору брехні; застосування тільки сертифікованих пристроїв; проведення інтерв'ю та інтерпретація його результатів тільки працівником, який пройшов відповідне навчання та отримав допуск до цієї роботи.

Отже, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» необхідно передбачити, що тестування на поліграфі повинен проводити атестований спеціаліст у спеціально відведеному для цього приміщенні. Перебіг тестування необхідно фіксувати за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. Сертифікаційні та технічні вимоги до поліграфу повинні бути затверджені Кабінетом Міністрів України. Від проходження тестування на поліграфі звільняються лише вагітні жінки та жінки, які мають дітей у віці до трьох років. Тестування на поліграфі є нешкідливим для життя і здоров'я особи. Результати опитування використовуються виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє можливому формуванню у членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів внутрішнього переконання. Крім того, тестування на поліграфі може проводитися також з метою з'ясування

фактів вчинення протиправного насильства, корупційних чи інших протиправних діянь кандидатом на посаду судді. Негативні результати тестування на поліграфі самі по собі не є підставою для прийняття рішення про відмову кандидатові у призначенні на посаду, а слугує підставою до додаткової перевірки. Результати тестування на поліграфі не можуть бути використані для обвинувачення кандидата на посаду судді у вчиненні ним кримінального, адміністративного чи дисциплінарного правопорушення.

Розсоха К. О.,

аспірант кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ КАДРІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Серед реформ, яких сьогодні потребує українське суспільство, найнагальнішою, на переконання як експертів, так і простих українців, є боротьба з корупцією.

Держава на законодавчому рівні закріпила діяльність нових антикорупційних органів. У результаті прийняття нового законодавства окреслено роль і місце в цьому процесі органів прокуратури.

Зокрема, набрала чинності нова редакція Закону України «Про прокуратуру» (Закон), статтею 7 якого передбачено формування в системі прокуратури України Спеціалізованої антикорупційної прокуратури для забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України. Проте детальний аналіз положень цього Закону свідчить про наявність численних недоліків, що унеможливають реалізацію Закону на практиці.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, який організовує діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник і заступник призначаються на посаду відповідно до результатів відкритого конкурсу, який проводить конкурсна комісія у складі чотирьох осіб, визначених Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів з числа своїх членів, та п'яти представників громадських об'єднань, визначених комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання запобігання і протидії корупції.

Відповідно до частини 1 статті 74 Закону п'ять прокурорів кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокуратури призначаються всеукраїнською конференцією працівників прокуратури. Згідно з частиною 1 статті 69 Закону всеукраїнська конференція працівників прокуратури складається також з делегатів від кожної місцевої та регіональної прокуратур (по два і три прокурори відповідно).

Таким чином, формування органів прокурорського самоврядування неможливе без формування місцевих та регіональних прокуратур. Разом з тим відповідно до пункту 1 частини 1 статті 29 Закону рішення про проведення добору кандидатів на посаду прокурора, в тому числі місцевої та регіональної прокуратур приймає Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокуратури. Виходячи з наведеного, нова редакція Закону створює своєрідне «замкнуте коло» в питанні призначення керівництва Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Статтею 8 Закону визначено, що прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначаються на підставі результатів відкритого конкурсу відповідно до наказу